

Ne bi hotel odgovarjati na prizadetost, s kakršno se je Bačer pognal v ne ravno najbolj bistveni pasus moje razprave o Trdinovem Pretresu. Ker mi ne gre za Bačerjev okus v teh rečeh, temveč za resnico o Trdini, si bom izbral drugo pot. Oglejmo si torej nekoliko поблиže obe glavni trditvi njegovega polemičnega članka! V njem nam pove dvoje:

1. Da »je imel Trdina o Koseskem nenavadno visoko mnenje ne samo v času, ko je pisal Pretres, ampak tudi že poprej, in da ga je skoraj nespremenjenega ohranil še dolgo kasneje, dà, prav do konca življenja«.

2. Da prav zaradi tega »vseskozi visokega« mnenja o Koseskem »ni prav nobene opore za to, da bi v Pretresu mogli govoriti o ironiji«.

Ali je resnica o Trdini res tako preprosta in enostranska? Ali je bilo Trdinovo »nenavadno visoko« mnenje o Koseskem zares tako trdno in vseskozi premočrtno, da ni nikoli dopuščalo občutnejših stranpoti?

Dokazi, da to ni tako in da je zadeva le nekoliko bolj zapletena, so blizu, tako rekoč na dlani. Bralcu se ne bo treba posebno truditi zanje. Zasedil jih je lahko že v nekaterih Bačerjevih citatih Trdinovih izjav o Koseskem. Polemik namreč v podkrepilo svoji domnevi navaja množico gradiva, se pravi citatov, lepo in zanesljivo zbranih po imenskem kazalu k Zbranemu delu, in je pri tem menda prepričan, da vse skup od začetka do kraja govori v prid njegovi tezi o Trdinovem večnem češčenju Koseskega. Toda kdor je vaje biti do gradiva nepristranski, mora sprevideti, da so v Trdinovih izjavah trditve, ki domnevno premočrtnost občutno lomijo. Vzemimo za primer prvi Bačerjev argument, namreč Trdinove lastne izjave o odnosu do Koseskega v drugi knjigi Spominov na str. 52 in 53. Polemik naj mi dovoli, da mesto citiram nekoliko obširneje, kot je storil sam. Trdina torej 17 do 18 let po svojem Pretresu takole poroča o celotni zadevi:

»Razen drugih spisov pošljem ‚Časniku‘ ‚Pretres slovenskih pesnikov‘. Ta kritika je imela dve veliki napaki, sem ter tja površnost, sem ter tja pa prehudo, razžaljujočo ostrost. Prešerna sem imenoval ‚nebeškega‘ pesnika in mu dal po vrednosti prvo mesto med domačimi poeti. Že ta reč ni bila všeč Koseskemu, kajti prej se je vedno trdilo in verjelo, da je on pred Prešernom. Ne vem, koliko centov kadila je posmodil oče Bleiweis na njegovo slavo. Še bolj pa ga je razkačilo, ko je bral v mojem spisu, da je on večidel prestavljal in včasih celo tujo celo za svojo med ljud posljal, ne imenovavši pisatelja neslovenskega originala. S tem sem ga okrivil sleparstva in se pregrešil težko zoper izvrstnega moža.« — Po nadaljnem opravičevanju Trdina takole zaključil izvajanja o svojem mladostnem početju: »Pisal sem ono natolcevanje v neki srboritosti, ki me je zgrabila večkrat tista blažena leta srečne mladosti, ljubezni in delavnosti, najbolj pa iz jeze, da ne priznajo ljudje za našega prvega poeta nebeškega Prešerna« (ZD II, 52—53).

Mislím, da te izjave dokaj jasno razkrivajo, kakšen je bil Trdinov temeljni odnos do Koseskega takrat, ko je kot dvajsetletni mladenič pisal kritični Pretres slovenskih pesnikov, in kakšen tedaj, ko je kot zrel mož pisal gornje vrstice Spominov. Če v Spominih svoje mladostno obrav-

navanje Koseskega označuje z izrazi, kot so »srboritost«, »natolcevanje« ali »prehuda, razžaljujoča ostrost«, s tem vsakemu razumnemu bralcu pove, da je njegovo sedanje razmerje do vodilnega pesnika Novic drugačno, kot je bilo takrat, ko je pisal Pretres. Da je zdaj pač spoštljivo in trezno, medtem ko je bilo takrat ogorčeno, mladostno zaletavo in celo krivično. Kako more Bačer to dejstvo spraviti v sklad s svojo trditvijo, da je imel Trdina v času, ko je pisal Pretres, o Koseskem »nenavadno visoko mnenje«, mi res ni razumljivo. In kako more zanikati vsakršno bistveno spreminjanje v Trdinovem odnosu do Jovana Vesela, tudi ne. Če meni, da je res na pravi poti, mu bom navedel še zelo nazorno Trdinovo izjavo, v kateri poroča, kako je kot dijak sploh doživel srečanje s poezijo noviškega orla: »Krasne poezije Koseskega mi niso pretresle duše. Mnogo besed nisem razumel in jezile so me nove črke, ki so se počasi, kakor je tudi prav in treba bilo, vpeljavale. Mnogo raje sem bral nemške spise...« (ZD I, 132). Da je imel, kar Bačer spet zanika; do Veselovega jezika pogosto zelo kritično stališče in da mu je odrekal vsakršno avtoritativnost, mora vedeti vsakdo, kdor pozna Trdinova dela. Kogar stvar zanima, naj si poišče ustrezna mesta v Zbranem delu, citiranje bi bilo prezamudno. Skratka, čudim se, kako da kdo noče videti povsem nazorne resnice, da se je Trdinovo razmerje do Koseskega občutno spreminjalo, predvsem v mladosti, in da mu je bilo v času Pretresa več kot nenaklonjeno.

Kako je pravzaprav Bačer reševal problem, ki si ga je bil zastavil?

Očitno je, da je ostal pri izrazito statičnem pogledu nanj. V resnici je lagodno posplošil Trdinov kasnejši odnos do Jovana Vesela ter zanj poiskal še nekaj oporišč v dijaški dobi, medtem ko se v zamotanost idej in psihologije Pretresa, za katerega predvsem gre, sploh ni spustil. Poleg tega je obravnaval problem docela iztrgano in površinsko, ne da bi skušal pogledati v notranjo idejno strukturo takratne Trdinove literarne miselnosti, katere delček in nič več je tudi odnos do Koseskega. Prav bi bilo, če bi Bačer šel idejno nekoliko globlje v te reči, o katerih bi res kazalo razpravljati. Potem bi se morda srečala. Tako se pa bistvenega dela problematike okoli Pretresa pravzaprav niti lotil ni.

Naj zaključim! Bačerjeva teza o Trdinovem nespremenjenem in nespremenljivem, vseskozi visokem vrednotenju Koseskega me res ne prepriča. Proti njej govore dovolj trdni dokazi. Ti dokazi, kakor rečeno, pričajo tudi za to, da je bilo Trdinovo razmerje do Vesela ob pisanju Pretresa tako, da lahko pričakujemo ironijo, ki pri piscu gorjanskih Bajk ni ravno poredka. Do tu sega Bačerjeva polemika. V psihološko interpretacijo Trdinovega kritičnega besedila o Koseskem pa se ne spušča. Zato se mi svojih trditev o ironiji ne zdi potrebno braniti.

Na koncu še nekaj. Naj bo polemik prihodnjč nekoliko bolj pozoren do delovne morale svojega nasprotnika. Očita mi namreč nepoznavanje gradiva. Namreč gradiva, ki ni nič drugega kot Zbrano delo in opombe k njemu, ki ga on pozna, drugi pa menda ne. Mar res misli, da bi se jaz ali kdorkoli drug v javnosti in celo v slavističnem glasilu upal lotiti razpravljanja o Trdinovi literarno-estetski miselnosti, kar je bil moj namen, ne da bi poznal Zbrano delo?

Boris Paternu